

ється з описаними у вітчизняній та зарубіжній літературі особливостями психіки дітей до семи років. Необхідно звернути увагу на те, що традиційні форми й методи виховання дітей суттєво відрізняються від вальдорфських.

Література

1. Вежбовська Л.Р. Антропософські тенденції в українському мистецтві 20-х рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец.17.00.01 / Л.Р. Вежбовська. – К., 2006. – 20 с.
2. Грюнелиус Э. Вальдорфский детский сад / Э. Грюнелиус. – М. : МЦВП, 1992. – 72 с.
3. Ионова Е.Н. Научно-педагогические основы учебно-воспитательного процесса в современной школе на идеях вальдорфской педагогики : дис... доктора пед. наук 13.00.01 / Е.Н. Ионова. – Харьков, 2000. – 443 с.
4. Сухомлинська О.В. Моральне виховання учнів: педагогічна наука та практика. (Виступ на загальних зборах Академії педагогічних наук України 10 грудня 2007) [Електронний ресурс] / О.В. Сухомлинська. – Режим доступу : <http://www.osvita-ua.net>.
5. Штайнер Р. Антропология и педагогика / Р. Штайнер. – М. : Парсифаль, 1997. – 189 с.

КРУГЛИК Л.І.

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ У ДОПРОФІЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ ШКОЛЯРІВ З ПИТАНЬ СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Творча діяльність учителя географії в допрофільній підготовці школярів пов'язується з фаховою самоосвітою з проблеми формування власних поглядів і переконань про необхідність формування соціально-географічних знань у школі. Це пояснюється тим, що традиційна економічна географія за своїм змістом упродовж останніх десятиріч трансформувалася в економічну та соціальну, а згодом поступово й неухильно в суспільну географію, яка вивчає територіальну та комплексно-пропорційну організацію матеріально-речовинних і духовних складників людської діяльності.

У процесі модернізації географічної освіти значно розширилося коло питань і об'єктів, які досліджує соціальна географія. В умовах переходу до ринкової економіки розвивається підприємницька діяльність на основі різних форм власності (приватної, колективної, змішаної), з'являється багато малих підприємств, ринок праці не задовольняє всіх охочих працювати та з'являється така категорія трудових ресурсів, як безробітні, змінюється та вдосконалюється сфера обслуговування та послуг, удосконалюється структура всього господарства [3]. Все це вимагає від кожного вчителя географії знаходити час, щоб відповісти на запитання, які стали актуальними для кожної родини, розробляти методичні напрями піднесення ефективності соціально-географічної підготовки учнів. Насамперед, звертається увага на прийоми генералізації соціально-географічного навчального матеріалу, відпрацювання системи провідних понять, що введені в сучасні навчальні програми та підручники [4], а життя вимагає їх усвідомлення. Дуже важливим є оволодіння спеціальними науковими методами соціологічного дослідження, які впливають на застосування специфічних прийомів навчання.

Серед них найчастіше у практиці організації навчально-виховного процесу з географії застосовується статистична обробка зібраних даних про соціальні проблеми своєї місцевості, їх аналіз та порівняння із соціальними проблемами України в цілому, узагальнення результатів соціально-краєзнавчих досліджень. Зрозуміло, що застосування таких прийомів обов'язково впливає на підготовку учнів до вирішення важливих місцевих соціальних проблем, наприклад у галузі освіти, охорони здоров'я, культури тощо, у результатах яких зацікавлені навіть різні державні

структури. Велике значення у формуванні системи соціально-географічних знань має виконання завдань різних рівнів складності. Особливо завдання третього рівня (прогностичного характеру) сприяють формуванню в учнів поглядів і переконань, що стають регуляторами поведінки людини, його участі в розвитку суспільства [1].

Метою статті є розкриття досвіду вчителів географії з питань організації допрофільної підготовки учнів на основі здобуття й усвідомлення соціально-географічних знань та умінь.

Розглянемо творчі здобутки вчителів із цієї проблеми.

Вчитель-методист Димерської гімназії № 1 Вишгородського району Київської області Рихлик Тамара Іванівна систематично на уроках з географії України використовує етнографічні матеріали про український етнос. Через знання про себе й свій народ учні глибше усвідомлюють своє національне буття, що сприяє формуванню їх національної свідомості. Вивчаючи з дев'ятикласниками географію сучасного виробництва, вчителька знайомить учнів з традиційними народними промислами українців.

Так, Тамара Іванівна ознайомила своїх вихованців з найпрестижнішим у XIV–XIX ст. видом заняття та промислу українців, з “феноменом” – чумацтвом. Сіль та рибу чумаки транспортували на своїх “мажах” (возах) у найвіддаленіші куточки України, а також у Росію, Литву, Польщу. І лише розвиток річкового та залізничного транспорту в кінці XIX ст. спричинив швидкий занепад і зникнення чумацького промислу. Такі уроки підтверджують, що по-справжньому пізнати свій народ та інші народи можна лише через вивчення їхньої історії, мови, культури, яка впродовж багатьох століть творилась і плекалась у народному середовищі, передавалася від покоління до покоління, безперервно розвивалась і водночас зберігала певні риси, які утверджувалися, ставали традиційними. Як відомо, традиційна культура тісно пов'язана з природними умовами, історичним буттям народу, способом його життя, діяльністю, характером, психологією.

Ґрунтовний навчальний матеріал підбирали учні, коли доводили, що представники української діаспори поширювали по всьому світові українську хліборобську культуру; що сучасне господарство України змінюється за структурою, рівнем розвитку провідних галузей, у тому числі невиробничої сфери. Характеризуючи різні галузі господарства та міжгалузеві комплекси, учні обов'язково звертали увагу на те, що зараз виробляється безпосередньо для життя й діяльності людей, тобто товари народного вжитку. Це і є один з напрямів соціологізації навчального матеріалу.

Особливу увагу звертали на розкриття сфери послуг, її провідних галузей і значення для життя кожної людини, відмінностей розвитку сфери послуг у місті та селі, на перспективи розвитку сфери обслуговування в смт Димері та селах Вишгородського району, а також у цілому по Україні.

Вчитель-методист гуманітарної гімназії № 191 м. Києва Кухар Любов Олексіївна завжди приділяла багато уваги розкриттю саме соціальних проблем суспільства.

Починаючи з шостого класу, вона знайомить своїх учнів з тим, що фізіологічно людство можна поділити на три раси, проте воно складається ще й з багатьох різних етносів, тобто народів. Вона розказує їм про те, що давньогрецький термін “етнос” етимологічно означає “народ”, “плем'я”, “натовп”, “група людей”, і кожен з дня свого народження належить до певного (свого) етносу.

У старших класах вчителька методично грамотно розкриває наукові погляди та ідеї походження етносів. В етнографії існують різні школи, одна з них розглядає етнос як певну соціально-історичну систему, а інші вчені – як природне явище. Природознавчий підхід виводить на аналіз впливу географічного ландшафту та

клімату на етнос, ролі етнічних контактів, на виявлення механізмів розвитку етносів (тобто етногенезу).

Її дев'ятикласники знають, що територія України заселена з найдавніших часів. Існує кілька теорій походження українців: теорія давнього походження (трипільська); ранньослов'янська; давньоруська. Саме вчитель географії має показати територіально географію розміщення давніх поселень українців та сучасне їх розселення. Поряд із цим розкривається характер сучасного українського народу, стан духовності й психіки – його ментальність. Звертається увага на те, що населення західних і східних областей України відрізняється за своїми ментальністю та характером, з'ясовуються причини цього явища.

Аналізуючи різні джерела знань (підручник П.О. Масляка [2], інформацію вчителя, навчальні посібники О.І. Шаблія [2], Ф.Д. Заставного та ін.), учні роблять висновок, що соціально-культурна й кровноспоріднена близькість українського етносу виробилася внаслідок тривалого проживання, способу господарювання, історичного розвитку та єдиного географічного середовища.

Вже багато років вчителька розкриває галузеву структуру соціальної сфери Харківського району м. Києва, підкреслюючи особливість сфери обслуговування та споживання. Учні самостійно аналізують забезпеченість транспортом, торговими, культурно-просвітницькими, оздоровчими закладами населення свого мікрорайону. Після виконання соціально-краєзнавчих завдань вони характеризують зайнятість у сфері обслуговування батьків, родичів, знайомих; складають соціально-географічну характеристику мікрорайону. За результатами власних досліджень учні готують реферати для Малої академії наук і виходять з пропозиціями до Державної адміністрації району.

Творчий досвід учительки є унікальним, неповторним і дуже ефективним у справі соціологізації географічної освіти.

Цікавий доробок мають і молоді вчителі. Так, вчителька географії середньої школи № 13 Святошинського району м. Києва Слинко Раїса Василівна, враховуючи досвід старших колег, розробляє соціально-краєзнавчі завдання для учнів та допомагає їх якісно виконувати.

Враховуючи тему “Своя область”, учні склали характеристику транспорту свого мікрорайону. На підставі проведеного відбору фактичного матеріалу учні встановили, що природні умови (насамперед, рівнинний рельєф) сприяли розвитку наземного виду транспорту (швидкісного трамваю). Його технічне оснащення достатньо забезпечує якість пасажирського обслуговування населення (швидкість, помірні ціни порівняно з іншими видами транспорту, достатня безпека руху тощо). Було з'ясовано, хто з учнів користується цим транспортом, з якою метою, як часто. Обов'язковою умовою навчального процесу було повторення правил поведінки та користування швидкісним трамваем, розробка основних напрямів його вдосконалення.

За бажанням батьків та учнів у школі викладається курс з основ економіки (дев'ятий клас), який також має соціальну орієнтацію. Саме в цьому курсі вчителька поєднує соціально-географічні знання з основами економіки. Розвиток підприємницької діяльності, яка вважається одним із шляхів виходу з кризового стану економіки, вивчається також з допомогою дослідницьких завдань. Зібрані матеріали дають можливість відповісти на запитання:

1. В якій сфері господарства на сучасному етапі його розвитку найбільш поширена підприємницька діяльність і чому?
2. Яке значення в розвитку підприємницької діяльності має форма власності та реклама?

3. Як ставиться до підприємницької діяльності Ваша родина і Ви особисто?

Сформовані знання безпосередньо стосуються вдосконалення й систематизації соціально-географічної підготовки учнів. Молода вчителька перебуває в постійному творчому пошуку.

Характеризуючи творчий досвід вчителів географії у питаннях соціологізації географічної освіти, слід зазначити, що більшість з викладачів не враховує змін, які відбуваються в структурі народного господарства. Як і раніше, вони присвячують майже весь навчальний час розкриттю матеріальної сфери виробництва, незважаючи на те, що вона перебуває в кризовому стані. Обґрунтовано все це тим, що так було раніше і повинно бути в майбутньому. Проте майже в кожній родині йде мова про роботу у сфері обслуговування, усі члени сім'ї, навіть діти, знають які послуги надає ЖЕК і скільки це коштує. Отже, настав час, коли треба змінювати структуру шкільного курсу, врахувати в його змісті основні питання соціальної географії.

Частина вчителів, керуючись дидактичним принципом зв'язку навчання з життям, інтуїтивно виходить на розкриття провідних соціально-географічних понять: сфера обслуговування, товари споживання, послуги, галузі соціального комплексу, соціально-економічні райони тощо. Саме в цьому плані слід удосконалювати програми та підручники.

Звичайно, вчителю потрібний певний час для усвідомлення змісту нових підручників, нового методичного апарату, їх корекції на основі зв'язку навчання з життям, адже все це вимагає змін у методах і прийомах навчання. Новим у методиці навчання географії має стати повне використання методичного апарату нових підручників, розвиток самостійної творчої діяльності учнів на уроці та вдома під час роботи з підручником й іншими джерелами знань (додатковою літературою, періодичною пресою, статистичними даними тощо), вміння вчителя аналізувати, зіставляти, корегувати зібраний учнями фактичний матеріал, використовувати картографічний, схематичний, статистичний навчальний матеріал.

Висновки. На сучасному етапі викладання географії не всі вчителі враховують одне з найважливіших положень педагогіки й психології – глибоке засвоєння навчального матеріалу можливе лише при багаторазовому його повторенні на різних рівнях пізнання. Це пояснюється недосконалістю сучасної методики навчання предмета як у визначенні змісту шкільних курсів географії, так і в доборі методів, прийомів, засобів навчання. Слід зазначити, що в сучасній методиці відсутня також система корекції й контролю знань учнів, з допомогою якої вчитель міг би визначити їх рівень і приймати рішення про свої подальші дії в навчально-виховному процесі для виправлення виявлених недоліків. Все це певною мірою стосується й процесу формування системи соціально-географічних знань, під час якого в учнів розвивається пізнавальний інтерес до предмета “Географія” в цілому, відбувається підготовка до вибору соціальної географії як елективного курсу в 11–12 класах.

Література

1. Круглик Л.І. Вивчення проблем соціальної географії в школі : навч.-метод. посіб. / Л.І. Круглик, Л.Б. Паламарчук. – Кам'янець-Подільський : Абетка Нова, 2001. – 138 с.
2. Масляк П.О. Економічна і соціальна географія України : підручник для 9 класу / П.О. Масляк. – К. : Педагогічна преса, 2005. – 287 с.
3. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії : навч. посіб. / М.Д. Пістун. – К. : Вища школа, 1996. – 230 с.
4. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. Економіка. – К. : Перун, 2009. – 90 с.
5. Соціально-економічна географія / за ред. О.І. Шаблія. – Львів : Світ, 1996. – 607 с.